

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal.
Philosophical Sciences. Vol. 2(88)

Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка.
Філософські науки. Вип. 2(88)

ISSN: 2663-7650

UDK 111.1+141.78

DOI 10.35433/Philosophical Sciences.2(88).2020.135-145

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЦИФРОВОГО ПОКОЛІННЯ: ПОСТМОДЕРНИЙ ДИСКУРС

О. В. Сарнавська*, Т. В. Яковичина**, Т. А. Шадюк***

У статті досліджуються особливості формування особистості, її ідентичності та самоідентичності в умовах нового культурного простору; аналізуються досягнення, виклики цифрової культури, її переваги та ризики у формуванні життєвого світу молодого покоління; переосмислюється філософська спадщина постмодерного дискурсу, зокрема, його французька школа. Предметом дослідження є філософське осмислення ідентичностей особистості цифрового покоління у постмодерному дискурсі. У статті розрізняються поняття віртуальної й реальної ідентичностей, що сукупно виявляють себе у життєвому світі особистості. Теоретична платформа дослідження ґрунтується на культурологічних та антропологічних аспектах впливу інформаційно-комп'ютерних технологій на формування особистості, усвідомлення й ствердження людиною себе в сучасному світі. У роботі використана методологія М. Серра. Підґрунтя наукової розвідки доповнили праці дослідників соціального конструктивізму Дж. Міда, Ч. Кулі, І. Гофмана, Т. Лукмана, К. Гергена та ін., які акцентують увагу на формуванні різноманітних "Я-образів" в мережевому просторі. Науковою новизною запропонованої статті є аналіз філософського та педагогічного доробку французького філософа М. Серра. Аргументовано наявність у науковій спадщині відомого сучасника вчення про особливі характеристики сучасної молодої людини, яку автор називає "дівчинка-хлопчик-з-пальчик" на тлі формування простору цифрової культури. Окрім того, вивчення теоретичних констант М. Серра дало можливість окреслити ознаки третьої інформаційної революції, узагальнити та актуалізувати філософську рефлексію щодо самоідентифікації

* Кандидат філософських наук, доцент

(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Київ, Україна)

o.v.sarnavska@nuwm.edu.ua

ORCID: 0000-0002-8111-2033

** Кандидат педагогічних наук, доцент

(Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівно, Україна)

yakovyshynat@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9507-3621

*** Кандидат філософських наук, доцент

(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Київ, Україна)

t.a.shadiuk@nuwm.edu.ua

ORCID: 0000-0002-2376-0112

особистості в її життєвому світі, що є фактично світом цифрової культури з притаманними їй інформаційно-комунікаційними технологіями. На основі аналізу доробку сучасного філософа М. Серра був виявлений та осмислений зв'язок між стрімкими досягненнями інформаційної революції та культурою цифрового покоління. Акцентується увага авторів на особливостях конструювання ідентичності особистості в сучасному віртуальному комунікативному просторі та усвідомлення впливу віртуальної ідентичності на реальну особистість в умовах інформаційного суспільства. Встановлено, що віртуальна ідентичність може мати множинний характер та виражена переважно через самопрезентацію, водночас є важливим компонентом автентичності як самотності сучасної особистості.

Ключові слова: особистість, життєвий світ, ідентичність, цифрове покоління, цифрова культура, віртуалізація, комунікація, постмодерн.

PHILOSOPHICAL COMPREHENSION OF THE DIGITAL GENERATION PERSONALITY: POSTMODERN DISCOURSE

O. V. Sarnavska, T. V. Yakovyshyna, T. A. Shadiuk

The subject of the study is the philosophical comprehension of the digital generation identities in postmodern discourse. The article distinguishes between the concepts of virtual and real identities, which in total reveal themselves in the human life world. The theoretical platform of the research is based on culturological and anthropological aspects regarding the influence of digital technologies on the personality growth, self-awareness and self-affirmation in the modern world. The Michele Serres's methodology is used in the work. The foundations of the research were supplemented by the works of social constructionists such as J. Mead, C. Cooley, I. Hoffman, T. Lukman, K. Gergen, and others, who emphasize the developing of various "I-images" in the network space. The scientific originality of this article is the analysis of Michele Serres's philosophical and pedagogical achievements. It is argued that philosopher's scientific heritage includes a doctrine about some of the specific personal features of the modern networked generation called "girl / boy-with-a-finger", that denotes the agility with which the fingers of digi-kids dash over the touch screens of their mobile devices. In addition, the study of M. Serres's theory made it possible to outline the signs of the third information revolution, generalize and actualize the philosophical reflection on self-identification in human life world, which is actually the world of digital culture. The link between the rapid achievements of the information revolution on the one hand and the culture of the digital generation on the other hand was discovered and confirmed basing on the analysis M. Serres's viewpoints. The authors pay attention to the peculiarities of the individual identity constructing in the modern virtual communicative space and to the impact of virtual identity on the real personality in the information society. It is established that virtual identity can be multiple and expressed mainly through self-representation, and at the same time it is an important component of authenticity as the identity of the modern personality.

Key words: personality, life world, identity, digital generation, digital culture, virtualization, communication, postmodern.

Постановка проблеми.

Дослідження проблем ідентичності у розрізі автентичності сучасної молоді є на сьогодні достатньо популярним у полі гуманітарного дискурсу. Разом з тим, необхідно зауважити, що питання розвитку особистості мають бути інтегровані в широкий

філософський, психологічний та педагогічний контекст, у якому особистість виступає як культурний об'єкт, що формується під впливом самотворення та самодетермінації в її життєвому світі, перебуваючи в комунікативному просторі інформаційного суспільства. Саме ці

аспекти обумовляють актуальність обраної теми дослідження, що дозволяє уявити й випробувати нові концептуальні виміри зазначеної проблематики у таких інтелектуалів сучасності, як М. Серр. Філософські погляди М. Серра вирізняються критичним і водночас оптимістичним осмисленням перспектив розвитку культурного простору сучасної молоді людини в умовах стрімкого домінування інформаційних технологій глобалізованого світу. Творчість цього мислителя є яскравим зразком перебування в ситуації часу, пульсуючого відчуття реальності, що задана новими параметрами світосприйняття.

Необхідність звернення до філософської спадщини М. Серра викликано тим, що важливою темою, порушеною в останніх дослідженнях мислителя, стали особливості культури цифрового покоління, яке зростає та формується у світі інформаційного суспільства, вражаючому й стрімко мінливому. Це покоління кардинально відрізняється від попереднього, того, яке на сьогодні є не дідами-прадідами, а всього лише батьками сучасних хлопців та дівчат. М. Серр наводить такий гіпотетичний приклад: якби нинішній студент, для прикладу, захотів розказати про своє життя студентові початку 90-х ХХ ст., останній категорично не зрозумів би його. Цілоком очевидно, що такі звиклі та буденні слова сучасності як "інтернет", "соціальні мережі", "віртуальний світ" тощо змусили би того студента із 90-х розгубитися. Однак час іде, відбувається стрімка інформаційна революція, той студент дорослішає, створює сім'ю і саме в його життя вривається лавина новітніх досягнень. І от людей вже середнього віку, саме тих, котрі на початку 90-тих ХХ ст. були студентами, М. Серр називає такими,

котрі залишили нинішній культурний простір без нагляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості третьої інформаційної революції та її впливу на становлення й розвиток особистості аналізуються дослідниками за допомогою понять та феноменів віртуалізації: простір уявного (Ж. Лакан, М. Фуко, Ж. Дерріда), простір симулякрів (Ж. Бодрійяр, Ж. Дельоз), альтернативні світи (Дж. Сулер). До кола вчених, які зробили вагомий внесок у вивчення проблеми неоднозначності здобутків третьої інформаційної революції, віднесемо М. Кастельса, Й. Масуду, О. Тоффлера, Д. Белла, С. Ґантінгтона, З. Баумана, Е. Гідденса, Р. Дарендорфа та ін. Серед вітчизняного доробку заслуговують на увагу: монографія М. Заковоротної "Ідентичність людини. Соціально-філософські аспекти", дисертація Г. Скорик "Людина в інформаційному суспільстві: проблема ідентифікації". Культурологічні та антропологічні аспекти впливу інформаційно-комп'ютерних технологій на формування особистості, на усвідомлення людиною себе, в тому числі як цифрової людини, досліджуються Гі Дебором, Е. Гідденсом, Ф. Уєбстером, П. Слотердайком, П. Віріліо, П. Бурдьє, А. Сантіні, К. Скіннером. Зазначені наукові розвідки доповнюють праці дослідників соціального конструктивізму Дж. Міда, Ч. Кулі, І. Гофмана, Т. Лукмана, К. Гергена та ін., які акцентують увагу на формуванні різноманітних "Я-образів" в мережевому просторі. Психологічні аспекти вивчення певних особистісних характеристик покоління інтернету стали предметом дослідження багатьох відомих учених, зокрема: збіднення емоційної сфери через відсутність тілесної

представленості в мережі (Д. Ганн, Х. Петрі); особливостей інтелектуально-пізнавальної сфери (Г. Грезійон, К. Кердилаан), мотиваційної сфери користувачів (О. Сміслова, П. Тейлор), змін уявлення про новочасну ідентичність особистості (З. Бауман, Е. Гідденс, Ч. Тейлор, Н. Бурлакова, Л. Гудков, О. Крилов, О. Соколова).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

Запорукою успіху філософсько-психологічних та педагогічних досліджень простору людського буття є необхідність постійного звернення до проблем особистості та особливостей філософської рефлексії її життєвого світу. Філософські та психолого-педагогічні розвідки М. Серра спрямовані на створення антропологічної парадигми, в основі якої знаходяться культурологічні конструкції, що набувають подальшого розвитку та інтерпретації глобального контексту культуротворення, репрезентованого, зокрема, цифровою культурою з її новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями.

Метою статті є аналіз аспектів впливу культури часу третьої інформаційної революції на формування особистості у філософському дискурсі М. Серра, дослідження особливостей конструювання ідентичності особистості в сучасному віртуальному комунікативному просторі та усвідомлення впливу "віртуальної ідентичності" на реальну особистість в умовах інформаційного суспільства.

Визначена авторами мета може бути реалізована через низку **завдань**: аналіз особливостей здобутків інформаційної революції сучасної культури, зокрема у просторовому, часовому й власне людському вимірах, та діагностика їхнього впливу на формування

особистості цифрового покоління та організацію її життєвого світу.

Виклад основного матеріалу.

Мішель Серр (1930–2019) – видатний сучасний французький філософ, письменник та педагог, увага якого була зосереджена на проблемах культури, філософії науки, психології та педагогіки тощо. Мислитель був представником неораціоналізму – напряму в європейській філософії, який враховує характер розвитку інформаційного простору ХХІ століття, намагаючись знайти точки перетину постмодерністської думки та постнекласичного знання, дослідження взаємовпливів котрих має значну традицію [1: 163]. Звертаючись до класичного розуміння філософії як любові до мудрості і знання, учений обґрунтовує власні культурологічні погляди, наголошуючи на тому, що філософія ніколи не виступала проти знання, водночас підходить по-новому до традиційних проблем філософії науки, а також пробує віднайти точки перетину філософського, культурологічного, психологічного і педагогічного знання на прикладі аналізу особливостей сучасного цифрового покоління та особистості зокрема.

Дослідження становлення світової культури достеменно довели, що у першому тисячолітті до нашої ери відбулася перша інформаційна революція, пов'язана з винайденням письма. Завдяки пергаменту, папірусу, глиняним дощечкам письмо стало першим по-справжньому революційним зовнішнім носієм інформації. Власне, зміна у співвідношенні інформації та її носія стала причиною цивілізаційних зрушень, до яких М. Серр відносить громадську організацію міст; винайдення грошей і поняття вартості речей; розвиток геометрії та математики в цілому; появу монотеїстичних релігій, в основі яких

лежать священні тексти. Результативність першої революції, переконаний М. Серр, є фундаментальною та дозволяє резюмувати: наша цивілізація стала прямим наслідком розвитку писемності [4: 29].

Друга інформаційна революція (XV століття) відбулася у зв'язку з винайденням книгодрукування. Визначальними, як переконаний М. Серр, для неї стали такі зміни: переворот у комерції, пов'язаний із друком чеків, банкнот; розвиток експериментальної науки; криза релігії, адже видрукувана та зрозуміла Біблія стає доступною для вільного коментування; зародження та стрімкий розвиток капіталізму та нові відкриття у галузі теоретичної і практичної педагогіки.

М. Серр стверджує, що в умовах сьогодення ми стали свідками та маємо можливість проаналізувати особливості наступної третьої інформаційної революції, яка призведе до таких змін: стрімка глобалізація; масштабність наукових відкриттів; критичне переосмислення та нові пошуки в академічній педагогіці; глибока криза релігій, а можливо й духовності загалом.

Конструювання людської реальності потребувало аналізу М. Серром значення винаходу та масового використання комп'ютера як приладу, який зберігає, опрацьовує, передає та приймає інформацію. Це фактично означає створення універсального інструменту, оскільки комп'ютер не просто має здатність виконувати будь-які завдання, а й імітує якості всього в світі, а також і самого світу. Саме цей винахід та його послідовні модифікації знаменують собою інформаційну революцію, яку французький філософ розглядає у трьох аспектах: часовому, просторовому і, власне, людському. Зазначимо, що М. Серр із оптимізмом

аналізував сьогодення, змінене та перетворене утвердженням цифрової ери. Зокрема, саме перемога інформації над класичними знаннями принесла рішучу демократизацію інтелектуальної сфери. Особливо ці зміни торкнулися сфери способів трансляції знань. Якщо раніше знання продукувалися педагогами в стінах аудиторій, то зараз із появою інтернету знання перестало бути елітарним, трансформувались у загальнодоступне.

Таке епістемологічне зрушення – від ієрархічної культури обраних до "мозаїчної" культури, на думку філософа, передбачає "презумпцію компетентності" [5]. Таким чином, продукується більше сфер пізнання, аніж самого знання. При цьому накопичення знань стає більш важливим, аніж їх верифікація.

Завдяки виникненню нових інформаційних технологій стали можливими зміни, пов'язані із просторовими характеристиками буття людини. Ці зміни відбулися, на думку філософа, саме у другій половині XX сторіччя, коли людина знову у своїй історії масово залишає село, переміщаючись в урбанізований простір. Отож, життєвий простір змінився, а разом із ним змінилося й буття-у-світі, яке довго, спираючись на авторитет М. Хайдеггера, вважалося незмінним. Цікавим стало те, що село із простору тяжкої праці стає тереном заміської прогулянки та відпочинку, "аркадською ідилією" [4: 17]. Тому молода людина розглядає природу як пасторальну картинку, туристичний об'єкт, місце розваги або ж тло для чудового селфі. Дійсний простір перестає бути життєво необхідним і навіть легко замінюється штучним.

З огляду на просторову ідентифікацію людини, порушується водночас питання життєвого світу людини. У цілому в сучасному дискурсі філософії культури людська

особистість розглядається у колі створеного нею життєвого світу, адже людина завжди вкорінена в бутті. М. Серр пропонував розглянути цей аспект на такому конкретному прикладі. Одним із способів вкорінення людини у просторі є звичайна адреса, яка, до того ж, має політичну, географічну, юридичну, фінансову ідентичність. В умовах сьогодення молодь на запитання про адресу називає свій e-mail або ж адресну сторінку у соціальних мережах. Адреса із назвою міста та вулиці, номеру будинку відходить у минуле, дійсно, чи може вмістити у себе цілий світ стара тісна поштова скринька?! Але саме стара адреса була символом вкоріненості особи в площину фінансового буття (туди приходили, наприклад, документи про податки), юридичну площину: на неї приходили повістки, запрошення на вибори тощо. Таким чином, стара адреса виступала втіленням закону. Зміна простору починає вимагати зміни закону та законності. Електронних же адрес у сучасної молоді декілька, й більше того, деякі з них знаходяться під вигаданими, не справжніми іменами-ніками, мають різне призначення тощо. Саме тому, "змінивши простір, ми тепер перебуваємо в просторі без політики, законів, релігій, навіть статі" [5].

Відтак життєвий простір трансформувалася, а разом із ним незворотно змінилося і "буття-у-світі". У сучасному просторі немає ані центру, ані периферії. "Інформаційні технології зовсім не скоротили відстань, у дійсності вони перенесли нас із одного простору в інший, із евклідового в топологічний, де відстані не існує" – так уважав М. Серр [4: 14]. Час і простір тепер – закономірності ментального ряду, у них і між ними можливі безперешкодні переміщення, адже все знаходиться по сусідству з усім.

На тлі цивілізаційних змін закономірно спостерігаються вражаючі зміни і у самій людині. Нині "людина – це багаторівневе явище, що складається із найрізноманітніших елементів і властивостей" [6]. Раніше постулювалося, що частини людського тіла мають сталі, з антропологічної точки зору, функції, які й визначають, власне, саму людину. Мішель Серр переконує, що людське тіло постійно виходить за свої межі, спрямовуючись назовні. "Візьмемо, наприклад, пам'ять, – міркував філософ, – спочатку вона перейшла на папір, потім на друкарський верстат, далі – на комп'ютер ...". Чи є для нас подібні втрати функцій самого тіла катастрофою? І, якщо ми втрачаємо щось, то цікаво знати, що ж ми набуваємо? Відповідаючи на це питання, М. Серр стверджував, що ще ніколи в історії людства тіло так легко не звільнялося для нових надбань і нових функцій. На думку філософа, людська істота має унікальну здатність, якої не має жодна тварина: будь-яка частина людського тіла, виконуючи ту чи іншу функцію, має дивовижний дар її втрачати. В результаті М. Серр дає своє визначення: людина – це тварина, тіло якої щось втрачає [2]. Таким чином, він проектує нові обрії *горизонти* позатілесної, позафункціональної ідентифікації людини.

Більше того, М. Серр був переконаний, що епоха Нової Людини, прихід якої передбачили філософи Відродження, Просвітництва, а також Ф. Ніцше, вже наступила. Однією із вирішальних характеристик особистості нової людини філософ називає зниження уваги, здатності концентруватися й втрату пам'яті, адже завдяки доступності інформації у молоді зникає потреба утримувати її

великі обсяги в голові. Отож, на прикладі лише одного покоління ми спостерігаємо явище втрати важливості фундаментальної ознаки людського мозку та й особистості в цілому. Чи є така втрата властивості запам'ятовування катастрофічною для людини? М. Серр із властивим йому оптимізмом запевняє, що ні, позаяк людство вже не вперше її втрачало. Дійсно, в дописемний період уся інформація, усі знання зберігалися за допомогою вражаючої пам'яті жерців, шаманів, а пізніше – античних аедів. Юнак-ефеб, закінчуючи афінську школу, напам'ять декламує Геродота, Есхіла, Езопа, Софокла. Навіть Сократ не залишив по собі жодного авторського писемного тексту, виступаючи чи не останнім захисником форпосту людської пам'яті та усного слова. Уже під час другої інформаційної революції із виникненням книгодрукування та широким розповсюдженням книги стрімкого розвитку набувають науки, що стає беззаперечним досягненням цієї епохи, незважаючи на зниження функціональності людської пам'яті.

М. Серр підкреслював, що кожного разу, втрачаючи потребу та здатність до запам'ятовування, людство створює новий інструмент, у якому об'єктивована ця функція. Спираючись на досягнення нейробіології, філософ запевняє, що нові технології активують та розвивають зовсім інші зони кори головного мозку, відмінні від тих, що іррадіюються при прочитуванні та запам'ятовуванні тексту. Відтак мозок продовжує розвиватися, еволюціонувати, і робить це аналогічно, як і тисячі років тому при переході від усної мови до письма, адже пам'ять слід розуміти в двох аспектах – у суб'єктивному (власна пам'ять) та об'єктивному (пам'ять носія). У такий спосіб, продовжував філософ, письмо та книгодрукування

є видами пам'яті, тому ми, нинішні люди, маємо новий й справді кращий вид пам'яті, ніж наші попередники. Окрім того, ми втрачаємо пам'ять у суб'єктивному сенсі, але вона втілюється та реалізується в об'єктивному, а об'єкти згодом вже еволюціонують замість нашого тіла. Пам'ять стає незалежною від носія, а, отже, попередній спосіб мислення, попередні наука, політика, релігія та культура теж змінюються відповідно [2]. Загалом, зміщуючи акценти із суб'єктивної до об'єктивної сторін людського буття, мислитель закладає передумови позитивного дискурсу людської ситуації, лексично позбавленого пафосу загроз і попереджень, неухильно її виправдовуючи.

Філософ із оптимізмом вдивлявся у майбутнє покоління "дівчаток-хлопчиків-з-пальчик", названих так за вміння одним пальцем набирати повідомлення, якому пророкував довге (100 і більше років) життя, насичене, й іноді перенасичене інформацією, де молодь має дивовижне вміння легко та невимушено приборкувати натиск цієї інформації, сортувати її, розкладати на певні полицки й вправно використовувати у необхідних ситуаціях. Це покоління пристосовує мову до потреб віртуальної комунікації, трансформуючи її й створюючи нові слова, у відповідності до потреб опанування цінностями масової цифрової культури з її трендами.

Головними ознаками особистості сучасної молодої людини є розширення когнітивних компетенцій, але зменшення обсягів довготривалої пам'яті; збагачення мовлення та комунікації, однак й зростання відчуженості й самотності; релігійна свобода та моральна розкутість, проте й втрата авторитетів та розмитість ціннісних орієнтацій [5]. Одна з найголовніших

компетенцій сучасного молодого покоління – це здатність до критичного мислення. На початку нашого століття Умберто Еко писав про те, що сьогодні всі люди діляться на дві групи: тих, хто дивиться телевізор, і тих, хто "читає" комп'ютер. Ті, хто дивиться телевізор, часто не готові критично мислити, дискутувати, аналізувати. Критичне мислення – це, образно кажучи, "читання комп'ютера", робота з різними джерелами і бажання сформулювати власну точку зору. При цьому задіюються зовсім інші зони мозку, аніж під час читання книги. Це цілком підтверджується сучасними гуманітарними дослідженнями, в яких аналізуються чинники активації раніше "сплячих" зон мозку, умови їх розвитку і успішного функціонування [3]. Такі обставини закріплюють оптимістичну впевненість стосовно еволюційних здатностей людини пристосовуватись до світу нею ж і створеного.

Цілком логічною є наступна думка М. Серра: "Мозок еволюціонує так само, як зробив це колись при переході від усного мовлення до письма. Що робили нейрони мозку до винаходу письма? Когнітивні здібності людини не стабільні, і це дуже цікаво. У будь-якому випадку, це моя відповідь тим буркотунам, які звинувачують "хлопчика-з-пальчик" у відсутності пам'яті й здатності синтезувати. Вони судять з позицій своїх когнітивних компетенцій, не визнаючи, що мозок фізично еволюціонує" [5]. Ці теоретичні константи дають можливість окреслити: вирішальна компетенція – це вміння вчитися упродовж усього життя.

Когнітивні компетенції є особливо актуальними з огляду на стан сучасної освіти. Університети переживають потрясіння, оскільки знання, що стало доступним всюди і в будь-який час, втратило свій

колишній статус. Мас-медіа і реклама тепер виконують не лише інформаційну, але й освітню функцію. Цінність інформації перестала бути такою вже унікальною цінністю, вона доступна всім. Якщо раніше вчителі викладали знання, то сьогодні мають презентувати себе і як носія знань, і як особистість, адже лише в такий спосіб реальний вчитель із простору академічної аудиторії здатен конкурувати із віртуальним з екранного простору. Тому порада М. Серра "залишатися собою" може розумітися як бути особистістю, надихати власним прикладом й присутньо бути наставником. Завдання професора – навчити студента мислити й аналізувати, змістовно оцінювати опрацьовану інформацію, якісно її застосовувати, комунікувати, виходити за межі існуючих парадигм, бачити нові рішення, аналізувати. Завдання ж сучасного університету – створити можливості та простір для вільного і якісного розвитку громади студентів і викладачів, простору нової комунікаційної культури.

Дослідницька увага філософа також була сконцентрована й на іншій важливій ознаці третьої інформаційної революції – актуалізації гендерних питань і, як виявилось, проблем, адже гендерна методологія, започаткувавши нову парадигму мислення, де в центрі уваги опинилась стать людини, вивела на авансцену суспільствознавства нові якості людського існування. Ці проблеми виявились універсальними, оскільки стать (не тільки в особистому значенні, але й у значенні гендера) – універсальна характеристика людського буття. Така банальна істина ігнорувалась, як з'ясувалося за нового погляду на речі, в традиційному суспільствознавстві, де "стать" і "людина" виглядали відірваними одне від одного. У

віртуальному просторі з'явилися нові умови для вияву гендерних особливостей. Представник покоління "дівчинка/хлопчик-3-пальчик" одного разу спробував спочатку приміряти нік, аватарку, змодельовати голос, а потім й роль, поведінку протилежної статі. Такі експерименти раніше були заборонені, а іноді й небезпечні. У просторі інтернету можливості для пошуків ідентичності значно розширились. Віртуальний світ став частиною життєвого світу особи. У цьому комунікативному просторі нове молоде покоління є відкритішим, щирішим та сміливішим, вільним від шаблонів, заборон та стереотипів. Покоління "дівчинка/хлопчик-3-пальчик" розповідає про свої плани, ділиться своїми страхами, мріями та переживаннями, коментує події та вчинки, залишає відгуки одне для одного та одне про одного, радиться між собою, обмінюючись досвідом, і все це відкрито для інших користувачів інтернетпростору, утворюючи нові спільноти, в яких відсутні такі соціальні статуси, як національність, приналежність до певної релігії та загалом таке поняття як "чужий". Таким чином, універсальність гендерного виміру додає можливостей до самоідентифікації особистості в умовах мережевого спілкування.

У віртуальному просторі інтернету комунікативні процеси мають узагальнений характер, однак реалізуються переважно в безособистісній формі. Співрозмовник має вибір надати про себе неповну інформацію, як правдиві, так і неправдиві дані про свій вік, соціальний статус. Це може бути цікавим експериментом, спробою приміряти нові ролі, адже представник покоління "дівчинка/хлопчик-3-пальчик" морально та психологічно вільний від вимоги репрезентувати в процесі віртуальної комунікації самого себе,

створюючи образ "Я" на власний розсуд. М. Серр зауважував, що за цим явищем дійсно криється розмитість певних моральних засад комунікації, адже цим дітям ніколи не доводилось замислюватись про необхідність моралі, вже не кажучи про те, щоб вистраждувати саму потребу в ній, але ж очевидними стають саме психологічні здобутки у спілкуванні та в створенні власної культурної особистісної ідентичності [6]. Безсумнівною перевагою є можливість створювати у мережевому середовищі все нові та нові варіанти ідентичності за власним вибором й уподобаннями, дозволяючи молоді грати власною ідентичністю, змінювати її, відкрито проявляти уявлення про свій внутрішній світ, нехай і часто-густо суперечливий. Автор проте розуміє, що на теренах віртуального простору самоідентифікація особистості покоління "дівчинки/хлопчика-3-пальчик" реалізується виключно самопрезентацією, можливості якої потенційно необмежені (за винятком тілесного чинника). Це означає, що єдиною реальністю особистості у віртуальному просторі комунікації є реальність самопрезентації.

Висновки. Відтворення теоретичних констант французького філософа М. Серра дало можливість встановити, що нинішня актуалізація філософської рефлексії щодо самоідентифікації особистості в умовах натиску інформаційно-комунікаційних технологій відбувається з урахуванням динаміки й типології загально-історичного контексту технологічних ефектів і відповідних особистісних трансформацій та метаморфоз у її життєвому світі.

Особливості особистості сучасного цифрового покоління визначаються розширенням когнітивної й епістемологічної сфер, що супроводжується розвитком нових

культурних компетенцій: здатністю до критичного мислення й умінням вчитися впродовж всього життя. При цьому підкреслюється значний еволюційний потенціал людини, що в теорії мислителя виступає вагомим аргументом у підтримку оптимістичного бачення майбутнього нових поколінь.

Окрім того, М. Серром аналізуються часові й просторові характеристики людського буття як такі, що дедалі більше постають топологічними величинами ментального ряду, що характеризуються передусім неперервністю і компактністю. Паралельно можна спостерігати появу позатілесних і позафункціональних вимірів людської ідентифікації, що відбувається в умовах об'єктивації як уречевлення людського буття, опосередкування й навіть перенесення класично людських функцій на реагенти цифрової культури.

Віртуальний простір комунікації визначається як сфера експериментальної ідентифікації сучасної особистості, в якій гендерний вимір набуває абстрактності, абсолютизується. Водночас М. Серр не схильний протиставляти реальну і віртуальну ідентичності, вважаючи останню складовою частиною нинішньої реальності й, – висловлюючись у термінах герменевтики, – життєвого світу людини. Вплив віртуальної ідентичності на реальну особистість в просторі цифрової культури є переважним з точки зору впорядкування її життєвого світу та формування пріоритетних шляхів комунікації. Слідуючи за логікою М. Серра, у межах можливостей цифрової культури віртуальна ідентичність особистості здійснюється як самопрезентація, що може мати множинний характер і є важливим

компонентом автентичності як самобутності сучасної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маньковская Н. "Париж со змеями" (Введение в эстетику постмодернизма). Москва, 1995. 220 с.

2. Мишель Серр: современные технологии. Перевод Романа Шевчука. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://batenka.ru/aesthetics/reading/serres/> (дата обращения: 15.09.2020).

3. Петрова Е. наброски к когнитивному портрету человека цифровой эпохи. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/nabroski-k-kognitivnomu-portretu-cheloveka-tsifrovoy-epohi/viewer> (дата обращения: 15.09.2020).

4. Серр М. Девочка с пальчик. Пер. А. Соколинской. Москва: Ad Marginem Press, 2016. 72 с.

5. Серр М. О поколении "мутантов". [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://fly-uni.org/stati/mishel-serr-o-pokolenii-mutantov/> (дата обращения: 15.09.2020).

6. Серр М. Только красота нас спасет. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://magazines.gorky.media/vestnik/2009/26/mishel-serr-tolko-krasota-nas-spaset.html> (дата обращения: 15.09.2020).

7. Michele Serres, Biogea, trans. Randolph Burks, Univocal Publishing, Minneapolis, 2012. 200 p.

8. Michele Serres, Variations on the Body, trans. Randolph Burks, University of Minnesota Press, Univocal Publishing, 2011. 152 p.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Mankovskaia, N. (1995). "Paryzh so zmeiamy" ["Paris with snakes"].

(Vvedeniye v estetyku postmodernyzma). Moskva (in Russian).

2. *Myshel Serr: sovremennyye tekhnolohyy* [Michel Serr: Modern Technologies]. Perevod Romana Shevchuka. Retrieved from: <https://batenka.ru/aesthetics/reading/serres/> (last accessed: 15.09.2020) (in Russian).

3. Petrova, E. *Nabrosky k kohnytyvnomu portretu cheloveka tsyfrovoy epokhy* [Sketches for a cognitive portrait of a digital age]. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/nabroski-k-kognitivnomu-portretu-cheloveka-tsifrovoy-epohi/viewer> (last accessed: 15.09.2020) (in Russian).

4. Serr, M. (2016). *Devochka s palchyk* [Girl with thumb]. Per. A.

Sokolynskoi. Moskva: Ad Marginem Press (in Russian).

5. Serr, M. *O pokolenyy "mutantov"* [About the generation of "mutants"]. Retrieved from: <https://fly-uni.org/stati/mishel-serr-o-pokolenii-mutantov/> (last accessed: 15.09.2020) (in Russian).

6. Serr M. *Tolko krasota nas spaset* [Only beauty will save us]. Retrieved from: <https://magazines.gorky.media/vestnik/2009/26/mishel-serr-tolko-krasota-nas-spaset.html> (last accessed: 15.09.2020) (in Russian).

7. Michele Serres. (2012). *Biogea*. Minneapolis: Univocal Publishing (in English).

8. Michele Serres. (2011). *Variations on the Body*. Minneapolis: Univocal Publishing (in English).

Receive: September 21, 2020
Accepted: November 01, 2020